

THEDE PALM:

Ambassadör i Moskva

Gunnar Jarring har kommit med en fjärde memoarbok "Utan glasnost och perestrojka" från hans tid som ambassadör i Moskva 1964–73. I hans uppdrag ingick att knyta vissa kontakter med nordvietnameserna vilket dessa tolkade som ett uppdrag från USA. Solzjenitsyn fick nobelpriset och striden om efterträdare till FN:s general-sekreterare U Thant pågick under denna tid.

Inte minst kapitlet om svensk Vietnamdiplomati är lärorikt. Det visar hur stora skillnaderna kan vara i bedömningar hemma i Sverige och ute på beskickningarna och hur viktigt det är att hålla kvaliteten uppe hos ambassadörerna.

Fil dr Thede Palm har varit forskningschef på Militärhögskolan. Han var också ett antal år en av redaktörerna i Svensk Tidskrift.

Att Gunnar Jarring är en god berättare vet var och en som läst hans tre memoarböcker, utgivna åren 1979 till 1983. Men just därför att det rörde sig om hans minnen, var det nog många som trodde att därmed skulle det vara slut. Den sista delen gick fram till 1964, det år då Jarring lämnade Washington för att bli ambassadör i Moskva. Man kunde förmoda att det han upplevde där ännu inte var lämpligt att publicera. Även om han skrev ned sina minnen, skulle det bli en yngre generation som skulle få avnjuta dem.

Lyckligtvis har det inte blivit så. Nu i september har fjärde delen kommit, "Utan glasnost och perestrojka. Memoarer 1964–1973" (Bonniers). Jarrings förmåga att berätta visar sig vara oförändrad. Om man ibland får intryck av att han talar mera öppet än förr, beror det förmodligen på att han själv inte längre känner sig så bunden till sitt yrke. Men därtill finns i denna memoardel mer av engagemang. Läsaren får samtidigt en levande beskrivning av hur olika diplomatmiljön var i Moskva mot den som rått i New York och i Washington.

Både Jarring och hans hustru talar ryska. För honom innebar detta att han kunde föra samtal utan tolk, vilket många andra ambassadörer var tvingade till. Men innan glasnost och perestrojka var uppfunna, var svårigheterna att få kontakt med ryssar stora. Mot utlänningar skulle dessa hålla sig kyliga och om främmande kunde tala språket var de ju i grund och botten farligare än andra. Diplomater måste också räkna med att all rysk personal inom en ambassad stod under kontroll av KGB. Dessutom kunde inte bara telefoner utan kontor och hela bostäder av-

lyssnas. Detta var ingen gissning utan ett faktum: den nya svenska ambassadbyggnaden i Moskva visade sig vara utrustad med ett fullständigt avlyssningssystem. Mot denna bakgrund förefaller det en aning löjligt, då man hör suckandet i bland annat TV 2:s Rapport över att svensk säkerhetstjänst, på goda grunder, tycks ha avlyssnat telefonen hos en sovjetisk diplomat i Stockholm.

Innan glasnost och perestrojka var uppfunna var svårigheterna att få kontakt med ryssar stora.

Vietnamkriget

Under sina år i Moskva ställdes Jarring naturligtvis inför åtskilliga problem rörande Sverige-Sovjetunionen — Wallenbergs liv eller död var ett — men också andra därutöver. Ett av dem var märkligt nog ett förslag att Sverige skulle medla i Vietnamkriget, något som Sverige med sina begränsade kunskaper om vad som pågick, militärt och politiskt, hade små förutsättningar att lyckas med. I utrikesdepartementet i Stockholm diskuterade emellertid optimister hur det skulle gå till. "Torsten Nilsson och regeringen var så angelägna att göra något i Vietnamfrågan att de med ljus och lykta sökte efter varje möjlighet till en öppning," skriver Jarring; men där är han kanske alltför diskret. Hela regeringen var förmodligen inte ens orienterad; då hade det varit omöjligt att hålla tidningarna utanför vad som var på gång. "Regeringen" skall läsas "Tage Erlander". När Östen Undén avgått, fick Erlander helt andra möjligheter att bestämma i utrikesfrågor. Att Torsten Nilsson

något överraskande blev utrikesminister innebar, att Erlander på den posten placerat en klok person, som inte skulle uppträda på egen hand.

Vietnamfrågan var tydligen, enligt Erlander, något för Sverige. En lyckad insats där hade varit hedersam och dessutom uppseendeväckande. Men det var inte självklart att den var lämplig. Erlander hade i New York tagit upp den med U Thant och ville diskutera möjligheten att få de två parterna, USA och FNL, att gå med på att "frysa" kriget och därmed förbereda förhandlingar. U Thant hade, som läget var, möjligen funnit tanken mera naiv än genomförbar.

Jarrings del i allt detta inskränkte sig till att i Moskva enligt order från utrikesministern söka upprätta vissa kontakter med nordvietnameser. Han var mycket litet road. I sin dagbok, som han till läsarens glädje i denna del av sina minnen ofta citerar, skrev han att reaktionen hos Vietcong "naturligtvis blivit att vi gjorde detta på USA:s uppdrag". Nästa reflexion för vietnameserna måste vara att USA kommit i ett svagt läge eftersom de använde en så krånglig och oväntad väg för att söka kontakt. Denna uppenbara slutsats hade egendomligt nog inte dragits av de ansvariga i UD. Jarring skrev i dagboken, att om USA får reda på detta svenska företag skulle de "naturligtvis bli urförbannade". Han tillade, att alltsammans kanske var "upplagt som nya djärva mål inför nästa hösts val".

Kapitlet om svensk Vietnamdiplomati är lärorikt. Det visar hur stora skillnaderna kan vara i bedömningar hemma i Stockholm och ute på beskickningarna och hur viktigt det är att hålla kvaliteten uppe hos ambassadörerna. I det här fallet hade

Torsten Nilssons sekreterare i samtal med en nordvietnamesisk diplomat "blivit mycket uppmuntrad och ... stärkt i sina önskedrömmar" om Sveriges roll. Reflexionerna ger sig själva.

Solzjenitsyn och nobelpriset

I två andra fall möter motsättningarna mellan hemma och ute. Det ena beskriver Jarring med viss bitterhet, som han inte gjort något försök att dölja. Det är historien om Solzjenitsyn och hans nobelpris i litteratur. Denne hade som alla andra blivit bjuden till Stockholm, men han var rädd för att resa eftersom han inte visste om han skulle få komma hem till Sovjetunionen igen. Han var som bekant inte uppskattad av kommunisterna, och Gorbatsjov satt då inte vid makten. Frågan om det skulle vara möjligt att lämna över diplomaten i den svenska ambassaden i Moskva — hur pengarna skulle disponeras lämnade pristagaren klara besked om — blev diskuterad mellan Svenska akademien och UD. Jarring kom på mellanhand.

Det är som bekant mycket svårt att i utlandet övertyga någon om att den svenska regeringen ingenting har att göra med valet av pristagare. Att själva Nobelfesten framstår som officiell kan ju ingen förneka. Men det är inte självklart, att Nobelstiftelsen skall kunna utnyttja ambassader som lämpliga ställen att ersätta Konserthuset i Stockholm. Detta kan gå bra på ett ställe men vara politiskt mer eller mindre olyckligt på ett annat. En norsk journalist, Per Egil Hegge, skrev först artiklar och sedan en bok om den svenska ambassaden och Solzjenitsyn. Vad han skrev var baserat på ganska lögn-

aktiga rykten, som han inte tycks ha gjort sig besvär att kontrollera. Jarring fick personligen minst sagt obehag av allt detta — försvara sig kunde han ju i sin ställning inte. Ännu då han nämndes som eventuell efterträdare till U Thant drogs ryktena om Solzjenitsyn fram — av vem må lämnas osagt.

Ett val i FN

Gunnar Jarring var i själva verket nära att bli generalsekreterare i FN. Däröfver handlar ett mycket intressant kapitel, till stor del skrivet direkt på hans dagboksanteckningar. I korthet gick det till så, att när

En lyckad insats i Vietnamfrågan hade enligt Erlander varit hederlig och dessutom uppseendeväckande.

generalsekreterare U Thant i januari 1971 meddelade, att han avsåg att avböja ett återval under året, anmäldes två dagar därefter från finländsk sida att ambassadören Max Jakobson ställde upp som efterträdare. Att han inte blev vald och orsakerna härtill har behandlats i Svensk Tidskrift 1984. I kampanjen för honom tog den svenska regeringen tidigt ställning; kanske man resonerade så att Norge haft den förste generalsekreteraren, Sverige hade haft Dag Hammarskjöld, nu kunde det vara Finlands tur. Men man hade i Stockholm inte närmare undersökt vilka möjligheter Max Jakobson hade att bli vald. När budet senare kom till Jarring — och han pressades hårt, så hårt att det är litet svårt att förstå hans ihärdiga nekande — kunde han hänvisa till sin ålder,

till att han var pensionsmässig men mest till att hans egen regering ställt upp för en annan. Regeringen kunde väl ha ändrat sig om valet gått som det borde ha gjort. Jarring steg emellertid åt sidan. Den som valdes blev — Waldheim.

Resan till Moskva

Det går ju inte att diskutera och citera allt som står att finna i denna ovanligt läsbara bok med dess bilder ur diplomatlivet och analyser av olika personligheter. Den är också sällsynt väl skriven. Inga konstigheter, inga trassliga meningar, inga försök att visa upp sig med lärdom och ovanliga ord. Men där finns åtskilliga stilsamma ställningstaganden och där finns problem som lämnas åt läsarna att ta ställning till.

Som exempel på den rena berättarstilen rekommenderas det första kapitlet, kallat Prolog. Där beskriver Jarring en av sina tidigaste resor genom Sovjetunionen. Året var 1935. Jarring var docent i Lund och hade studerat turkiska dialekter i Afghanistan och skulle nu tillbaka. Till sammans med en ungersk ingenjör, som inte talade ryska, tog han sig över Amudarja vid Termez, där det nu finns en bro — vi såg den i TV när ryska trupper drog hem från kriget i Afghanistan. 1935 fanns ingen bro och Jarring kom dit på en hjulångare, modell äldre. Hur det sedan gick överlämnas till läsaren av i dag att följa. En bättre liten rese-essay lär vara svår att finna.